

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра загальної та клінічної психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор _____
« _____ » _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНИХ ТА ПОВЕДІНКОВИХ ДЕСТРУКЦІЙ

напрямок підготовки 05 Соціально-політичні науки

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 053 «Психологія»

(шифр і назва спеціальності)

факультет філософський

(назва факультету)

Івано-Франківськ – 2017 рік

Робоча програма з курсу **«Психологія особистісних та поведінкових деструкцій»** для студентів за напрямом підготовки 053 «Психологія», ОКР «Магістр».

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Шкраб'юк В.С. – кандидат психологічних наук, викладач кафедри загальної та клінічної психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та клінічної психології.

Протокол від “15” березня 2017 р. №8

Завідувач кафедри загальної та

клінічної психології _____ (Москалець В.П.)

“15” березня 2017р.

Схвалено методичною комісією філософського факультету

Протокол від “_____” _____ 2017 р. №

Голова _____ доц.. Пятківський Р.О.

© _____, 2017 рік

© _____, 2017рік

**Опис навчальної дисципліни
«Психологія особистісних та поведінкових деструкцій»**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 “Соціально-політичні науки” (шифр і назва)	Дисципліна вільного вибору студента (спеціалізація)	
	Напрямок підготовки 053 Психологія (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): Психологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		П'ятий	П'ятий
Загальна кількість годин – 90		10 сем	10 сем
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Магістр	Лекції	
		14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	2 год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
58 год.	82 год.		
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 55%/45%

для заочної форми навчання – 10%/90%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни: систематичний виклад теоретичних та практичних проблем психології деструктивної поведінки, а також ознайомлення з методами, спрямованими на психологічну діагностику осіб, з даним типом поведінки та на виявлення причин її виникнення.

Завдання даного курсу є:

- ознайомлення студентів з психологією деструктивної поведінки, клініко-психологічними концепціями поведінкових та особистісних відхилень;
- навчання вмінню психологічної кваліфікації порушень поведінки, розладів особистості, які зумовлюють поведінкові деструкції.
- висвітлення особливостей діяльності клінічного психолога з діагностики, профілактики та корекції деструктивної поведінки особистості.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- знати основні наукові погляди до розуміння психічної норми та патології;
- розуміти психологічні та клінічні підходи до аналізу особистісних та поведінкових деструкцій;
- класифікувати типи та форми поведінкових девіацій та розладів особистості, що їх зумовлюють;
- знати клініко-психологічні методи діагностики поведінкових та особистісних відхилень;
- знати основні методи профілактики деструктивної поведінки;

Після закінчення курсу студент повинен вміти:

- аналізувати клініко-психологічні механізми деструктивної поведінки особистості;
- визначати клініко-патопсихологічні та індивідуально-психологічні чинники, що сприяють формуванню особистісних та поведінкових девіацій;
- підбирати та використовувати методи клініко-психологічної діагностики для виявлення особистісних та поведінкових деструкцій;
- надавати корекційну, консультативну допомогу клієнтам з різними видами поведінкових та особистісних відхилень.

Загальнонаукові компетенції:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Інструментальні компетенції:

1. Вміння самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

2. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

3. Вміння психологічно кваліфікувати відхилення у поведінці та розлади особистості, що їх зумовлюють;

4. Уміння організовувати та надавати психологічну допомогу особам з поведінковими відхиленнями

5. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту

6.Здатність усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики.

3. Програма навчальної дисципліни: Змістовий модуль 1. Психологія деструктивної поведінки

Тема 1. Деструктивна поведінка як психологічна проблема

Поняття «нормальної» («здорової») та «ненормальної» («деструктивної») особистості в психології. Основні підходи, що пояснюють ці феномени. Імовірність виникнення деструкцій за Э. Дюркгеймом та Є Фромом. Специфіка вивчення деструктивної поведінки. Теорії деструктивної поведінки. Характеристики гармонічного, нормального, нормативного поведіння: збалансованість психічних процесів (на рівні властивостей темпераменту), адаптивність і самоактуалізація (на рівні характерологічних особливостей), духовність, відповідальність і совісність (на особистісному рівні).

Тема 2. Причини деструктивної поведінки та її механізми.

Зовнішні соціальні та фізичні умови деструктивної поведінки (наслідки девіантного материнства, агресивне середовище, педагогічна занедбаність тощо). Внутрішні спадково-біологічні і конституціональні передумови деструктивної поведінки (генетично успадковані стилі деструктивної поведінки, родові травми, захворювання та фізичні травми в дитинстві, затримка розвитку, психічні захворювання тощо). Психологічні (порушення дозрівання вищих психічних функцій, дефекти самосвідомості, патологічні зміни емоційно-вольових процесів та властивостей особистості, неповноцінні механізми психологічного захисту тощо).

Тема 3. Види та типи поведінкових та особистісних деструкцій.

Взаємодія індивіда з реальністю. Основа оцінки деструктивної поведінки людини - аналіз її взаємодій з реальністю. П'ять способів взаємодії індивіда й реальності. Протидія реальності. Хворобливе протистояння реальності. Відхід від реальності. Ігнорування реальності. Пристосування до реальності. Типи деструктивної поведінки залежно від взаємодії індивіда з реальністю. Делінквентний тип девіантної поведінки. Психологічна характеристика осіб схильних до делінквентного поведіння. Мотиви поведінки. Делінквентна поведінка осіб з психічними аномаліями. Специфіка адиктивного поведіння. Залежність як базисна характеристика адиктивної особистості. Ознаки діагностики клінічної залежності в обстежуваного. Чотири види «втечі» від реальності. Агресія та агресивна поведінка. Мотиви агресивної поведінки. Види агресивної поведінки. Аутоагресивна поведінка. Мотиви аутоагресивної поведінки. Види аутоагресивної поведінки особистості. Аутоагресивна поведінка осіб з психічними відхиленнями. Патохарактерологічний тип девіантної поведінки. Загальна характеристика. Розлади особистості (психопатії), явні або виражені акцентуації характеру. Психопатологічні симптоми й синдроми психічних розладів і захворювань. Мотиви поведінки психічно хворої людини. Порушення сприйняття, порушення мислення,

порушення вольової активності. Різновиди психопатологічної поведінки. Тип девіантного поведіння, заснований на гіперздібностях. Загальна характеристика. Гіперздібності людини. Мотиви поведінки.

Змістовий модуль 2. Наукові підходи до профілактики деструктивної поведінки.

Тема 4. Структура деструктивної поведінки.

Індивідуальні (ізолювані) деструкції й групові деструкції, їх особливості. Тимчасові й постійні, стійкі й нестійкі форми деструктивної поведінки. Стихийні й сплановані, структуровані (організовані) і неструктуровані (слабоорганізовані) різновиди поведінки. Егоїстичні й альтруїстичні деструкції. Усвідомлювані й неусвідомлювані деструкції. Первинні й вторинні деструкції.

Тема 5. Клініко-психологічна діагностика особистості з поведінковими та особистісними деструкціями

Принципи психологічної діагностики деструктивної поведінки: системний підхід, індивідуальний підхід, прогностичність тощо. Стадії діагностики: попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей поведінки девіантів, попереднє формулювання гіпотези щодо можливих причин відхилення в розвитку особистості), стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних та індивідуально-психологічних чинників деструктивної поведінки особистості, уточнення гіпотези), заключна стадія (вивчення індивідуально-психологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я з метою уточнення причин відхилень у поведінці). Методи психологічної діагностики змісту і чинників деструктивної поведінки особистості. Спостереження. Мета, завдання та схема спостереження. Карта спостереження. Аналіз поведінки. Складання звіту та інтерпретація. Бесіда. Мета, завдання та план бесіди. Діагностичне інтерв'ю. Проективні методи в діагностиці осіб з деструктивною поведінкою.

Тема 6. Науково-теоретичні дослідження у галузі корекції та профілактики деструктивної поведінки.

Науково-теоретичні дослідження в області профілактики деструктивної поведінки. Теорія соціального навчання А. Бандури. Значення теорії А. Бандури для профілактики шкідливих звичок та її використання в сучасних науково-обґрунтованих профілактичних програмах. Поняття «копінг», копінг-поведінка. Копінг-стратегії. Особистісні ресурси або копінг-ресурси. Види копінг-ресурсів. Особистісні копінг-ресурси й ресурси середовища, їхня характеристика й значення для розвитку особистості. Ресурси особистості.

Тема 7. Основні підходи та принципи до профілактики та корекції деструктивної поведінки.

Класифікація видів профілактики, цілі, завдання. Первинна, вторинна та третинна профілактика, їх характеристика. Завдання профілактичної діяльності. Різновиди підходів до профілактики деструктивної поведінки. Основні напрями профілактичної роботи. Технології профілактики. Методи та форми психологічної

корекції поведінки, що відхиляється. Корекційна робота: функції, завдання, методика складання. Оцінка результативності. Індивідуальна та групова корекційні програми. Професійний досвід та компетентність фахівця

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Психологія деструктивної поведінки												
Тема1.Деструктивна поведінка як психологічна проблема	12	2	2	-	-	8	14		2			12
Тема2.Причини деструктивної поведінки та її механізми.	12	2	2			8	14	2				12
Тема 3. Види та типи поведінкових та особистісних деструкцій.	16	2	4			10	14	2				12
Разом за змістовим модулем 1	40	6	8			26	42	4	2			36
Змістовий модуль 2. Наукові підходи до профілактики девіантної поведінки												
Тема4.Структура деструктивної поведінки.	12	2	2			8	14	2				12
Тема5. Клініко-психологічна діагностика особистості з поведінковими та особистісними деструкціями	12	2	2			8	12					12
Тема 6. Науково-теоретичні дослідження у галузі корекції та профілактики деструктивної поведінки	14	2	4			8	12					12
Тема 7. Основні підходи та принципи до профілактики та корекції деструктивної поведінки.	12	2	2			8	10					10
Разом за змістовим модулем 2	50	8	10			32	48	2				46

Усього годин	90	14	18		58	90	6	2		82
---------------------	----	----	----	--	----	----	---	---	--	----

5. Теми семінарських занять денна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Деструктивна поведінка: визначення, ознаки, види	2
2.	Причини деструктивної поведінки та її механізми	2
3.	Основні типи особистісних та поведінкових деструкцій	2
4.	Структура різних форм особистісних та поведінкових деструкцій.	2
5.	Клініко-психологічна діагностика особистості з деструктивною поведінкою	2
6.	Психологічна корекція деструктивної поведінки	4
7.	Основні підходи та принципи до профілактики деструктивної поведінки	2
8.	Особливості розробки програм профілактики та корекції деструктивної поведінки	2
	Разом	18

Заочна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Деструктивна поведінка: визначення, ознаки, види	2
2.	Причини деструктивної поведінки та її механізми	
3.	Основні типи особистісних та поведінкових деструкцій	
4.	Структура різних форм особистісних та поведінкових деструкцій.	
5.	Клініко-психологічна діагностика особистості з деструктивною поведінкою	
6.	Психологічна корекція деструктивної поведінки	
7.	Основні підходи та принципи до профілактики деструктивної поведінки	
8.	Особливості розробки програм профілактики та корекції деструктивної поведінки	

	Разом	2
--	-------	---

8. Самостійна робота денна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Проаналізувати співвідношення понять «нормальна поведінка» та «деструктивна поведінка». Випишіть визначення деструктивної поведінки. Проаналізуйте відмінність понять «деструктивна поведінка», «девіантна поведінка».	8
2.	Підготуватися до мікрвикладення навчального матеріалу методом пояснення за темою «Мотиви особистісних та поведінкових деструкцій». Запишіть психологічні особливості особистостей з деструктивними формами поведінки	8
3.	Скласти термінологічний словник за темою «Психологія деструктивної поведінки»	6
4.	Складіть схему видів взаємодії індивіда з реальністю, розкрийте сутність кожного з них. Випишіть різні форми поведінкових відхилень та проаналізуйте їх.	8
5.	Випишіть основні методи діагностика особистості з відхиленнями поведінки.	6
6.	Провести вивчення профілактичних програм попередження деструктивних явищ серед студентів університету, представити у вигляді стислої характеристики.	6
7.	Провести вивчення профілактичних програм попередження деструктивної поведінки	8
8.	Виписати основні підходи та принципи профілактики деструктивної поведінки	8
	Разом	58

заочна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Проаналізувати співвідношення понять «нормальна поведінка» та «деструктивна поведінка». Випишіть визначення деструктивної поведінки. Проаналізуйте відмінність понять «деструктивна поведінка», «девіантна поведінка».	10
2.	Підготуватися до мікрОВикладення навчального матеріалу методом пояснення за темою «Мотиви особистісних та поведінкових деструкцій». Запишіть психологічні особливості особистостей з деструктивними формами поведінки	10
3.	Скласти термінологічний словник за темою «Психологія деструктивної поведінки»	10
4.	Складіть схему видів взаємодії індивіда з реальністю, розкрийте сутність кожного з них. Випишіть різні форми поведінкових відхилень та проаналізуйте їх.	12
5.	Випишіть основні методи діагностика особистості з відхиленнями поведінки.	10
6.	Провести вивчення профілактичних програм попередження деструктивних явищ серед студентів університету, представити у вигляді стислої характеристики.	10
7.	Провести вивчення профілактичних програм попередження деструктивної поведінки	10
8.	Виписати основні підходи та принципи профілактики деструктивної поведінки	10
	Разом	82

9. Індивідуальні завдання

10. Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця в галузі психології з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій майбутніх психологів широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, комп'ютерна підтримка навчального процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод тощо).

11. Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються різні методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому (питання контролю дивись далі), тестовому контролю.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Форма підсумкового контролю – залік

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль №2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	100
Робота на парах - 10 б самостійна робота - 15 б Реферат, письмові повід. - 15 б			Робота на парах -10 б самостійна робота - 15 б Реферат, письмові повідомлення-15б контрольна робота - 20 б				

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ

«Психологія особистісних та поведінкових деструкцій»

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: ВУЗУ, НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою	
		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
A	91 – 100	Відмінно	Зараховано
B	81-89	Дуже добре	
C	71-80	Добре	
D	61-70	Задовільно	
E	51-60	Достатньо	

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

A5 (відмінно)	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу «Психологія особистісних та поведінкових деструкцій», може чітко сформулювати основні напрямки курсу використовуючи психологічну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету та завдання. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у практичній діяльності, використовує здобуті навички у експериментальній роботі.
B 4,5 (добре)	Студент має міцні ґрунтовні знання з курсу, виконує

	практичну роботу без помилок, але може допустити неточності в характеристиці окремих напрямків психології
C 4 (добре)	Студент знає програмний матеріал повністю, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі теми та заданих прикладів, не поєднує надану інформацію з іншими психологічними знаннями та навичками.
DE 3,5; 3 (задовільно)	Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені практичними прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні та обмеженому життєвому досвіді. Має недоліки в застосуванні практичних вмінь.
F (незадовільно) з можливістю повторного складання	Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Відсутнє розуміння професійних понять, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички у виборі критеріїв обробки даних на рівні розпізнавання.
FX (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ:

1. Норми оцінки поведінки особистості.
2. Розкрийте психологічний зміст поняття “деструктивна поведінка”.
3. Прояви деструктивної поведінки особистості.
4. Прояви деструктивної поведінки особистості у ставленні до себе.
5. Види особистісних та поведінкових деструкцій.
6. Психологічний аналіз делінквентої і кримінальної поведінки.
7. Різновиди аутоагресивної поведінки особистості.
8. Рівні прояву деструктивної поведінки особистості.
9. Делінквентна і кримінальної поведінка.
10. Адиктивна поведінка особистості. Можливі об'єкти залежності у разі адиктивної поведінки.
11. Особливості особистості з деструктивними проявами.
12. Чинники виникнення відхилень у поведінці особистості.
13. Індивідуально-психологічні чинники виникнення відхилень у поведінці.
14. Деструктивна поведінка як наслідок компенсації комплексу неповноцінності (А. Адлер, Е. Еріксон).
15. Деструктивна поведінка як наслідок незадоволення потреби в самоповазі й самоактуалізації (А. Маслоу).
16. Негативне ставлення до себе як чинник деструктивної поведінки.
17. Агресивність і деструктивна поведінка особистості.
18. Підвищений рівень тривожності як чинник деструктивної поведінки.

19. Морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації як причини відхилень у поведінці особистості.
20. Відставання в загальному розвитку, що викликане хворобами, як чинник деструктивної поведінки.
21. Фізичні вади та їх вплив на відхилення в поведінці.
22. Вікові особливості прояву деструктивної поведінки особистості.
23. Акцентуації характеру підлітків та їх вплив на відхилення в поведінці.
24. Системний підхід у профілактиці та корекції деструктивної поведінки особистості.
25. Мета і принципи психологічної діагностики особистості з відхиленнями в поведінці.
26. Стадії психологічної діагностики особистості з відхиленнями поведінки.
27. Загальна характеристика методів психологічної діагностики особистості з поведінковими девіаціями.
28. Зміст психологічної допомоги особистості, яка схильна до деструктивної поведінки.
29. Функції та етапи профілактики і корекції деструктивної поведінки особистості.
30. Основні підходи з надання психологічної допомоги особистості з деструктивною поведінкою.
31. Особливості діяльності психолога щодо профілактики деструктивної поведінки.
32. Методи корекції деструктивної поведінки особистості.

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчального курсу “Психологія особистісних та поведінкових деструкцій”
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Текстові та електронні варіанти тестів для поточного контролю знань.

3. Рекомендована література

1. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ.навч. закладів. /С.Д.Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. За загальною редакцією акад. Максименка – К.: Форум, 2000.
2. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения. Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2005.
3. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : Учебное пособие для студентов высш. Учеб. заведений / Елена Валерьевна Змановская. – 3-е изд., испр. И доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2006.
4. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988.
5. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник / уклад. І.С.Веред та Ю. В. Кушнір. – Донецьк : КІ Ц, 2013. – 192 с
6. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности. М., 1992.

7. Немов Р.С. Психология : В 3т., Т. 1. – М. : Просвещение, 1995 .
8. Годфруа Ж. Что такое психология ? В 2-х. Т. Т. 1. : Пер. с франц. – М. : Мир, 1992.
9. Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение: Пер. с англ.-М.: Мир, 1988.
10. Парфанович, І. І. Система попередження і подолання девіантної поведінки дівчат : монографія / І. І. Парфанович ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. — Т : [б. в.], 2012. — 368 с.
11. Психотерапевтическая энциклопедия. Карвасарский Б.Д. (общая редакция). – СПб.: Питер Ком, 1998.
12. Леонгард К. Акцентуированные личности. Пер. с нем.(ГДР, Народ и здоровье, 1976 г.). Киев: Вища школа. Головное издательство, 1981.
13. Максимова Н.Ю., Мілютіна К.Л., Піскун В.М. Основи дитячої патопсихології. Навч. Посібник – К.: Перун, 1996. - 464 с.: іл. – (Трансформація гуманіт. Освіти в Україні).
14. Зейгарник Б.В. Патопсихология. Издательство Московского университета, 1976.
15. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. – К.: Вища Школа, 1982.
16. Психология. Словарь/ Под общ. Ред. А.В.Петровского, Н.Д.Ярошевского, - 2 изд., испр. Доп. - М.: Политиздат., 1990.
17. Балабанова Л. Судебная патопсихология / вопросы определения нормы и отклонений / – Донецк: Сталкер, 1998.
18. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. Навчально-методичний посібник. –Київ, 1996.
19. Берн Э. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных: Пер. с англ. А.И. Федорова. - С.-Петербург: МФИН, 1992.
20. Прикладная юридическая психология: Учеб. Пособие для вузов/Под ред. Проф. А.М. Столяренко.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
21. Леви В.Л. Нестандартный ребенок. – 3-е изд. – М.: Знание, 1989.
22. Захаров А.И. Неврозы у детей и психотерапия. – СПб.: СОЮЗ, 1998.
23. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Л.Н. Гумилев. – М.: Айрис-пресс. 2006.
24. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии. Учеб. Пособие. – СПб.: Речь, 2003.
25. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Садовникова Н.О. Профориентология: Теория и практика: Учеб. Пособие для высшей школы. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006.
26. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 3-е изд., перераб., доп. – М: Академический проект; Фонд «Мир», 2005.
27. Грошев И.В. Психофизиологические различия мужчин и женщин / И.В. Грошев. – М.: Издательство Московского психолого-социального института.; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2005.

Додаткова (допоміжна) література

1. *Абсалямова Л. М.* Розлади та порушення харчової поведінки особистості [Електронний ресурс] / Л. М. Абсалямова // Проблеми сучасної

- психології. – 2014. – Вип. 25. – С. 19-33. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pspl_2014_25_4.pdf
2. Вовканич М. Д. Проблеми розвитку сексуальної самосвідомості підлітків у сучасному суспільстві [Електронний ресурс] / М. Д. Вовканич // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 27. – С. 25–27. – Режим доступу : <http://dspace.uzhnu.edu.ua:8080/jspui/handle/lib/1813>.
3. Гарасимів Т. З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір : монографія / Тарас Зеновійович Гарасимів. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 420 с.
4. Дідик Н. М. Соціально-педагогічна профілактика ігрової залежності / [Електронний ресурс] / Н. М. Дідик // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17) лютий. – С. 226-229. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/345.pdf>
5. *Збірник* коректувальних програм з профілактики девіантної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Укладач : Сиско Н.М. – Хмельницький, НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області, 2014. – 473 с. – Режим доступу https://www.google.com.ua/webhp?sourceid=chromeinstant&rlz=1C1AVNC_enUA605UA605&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#
6. Парфанович І. І. Система попередження і подолання девіантної поведінки дівчат : монографія / Парфанович Іванна Іванівна. – Тернопіль: ТНПУ, 2012. – 367 с.
7. Поліщук В.М. Вікові кризи в підлітковому і юнацькому віці: базові симптомокомплекси: монографія / В. М.Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2012. – 478 с.
8. *Психологу* для роботи. Діагностичні методики : збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. – Вид. 2-ге, виправл. – Ужгород : В-во Олександри Гаркуші, 2012. – 616 с. – Режим доступу : <http://www.psycholog.zg5.ru/instrumentariy/znz.php>
9. Терпелюк В. В. Соціально-педагогічний інтерактивний театр у роботі з віктимними підлітками. Методичні рекомендації / В. В. Терпелюк ; за ред. П. М. Гусака. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 72 с.
10. Чуносів М. О. Класифікація видів делінквентної поведінки як теоретична проблема [Електронний ресурс] / М. О. Чуносів // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – 2013. – №11. – С. 158-161. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Kitonv_2013_11_28.pdf.
11. Шкраб'юк В.С. Відмова від материнства як психологічна проблема / Шкраб'юк В.С.// Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць №3 (32).- Луганськ, 2013. - С.304-309.
12. Шкраб'юк В.С. Духовна криза як чинник авітальної активності особистості // Збірник наукових праць: психологія. Вип. 21 – Івано-Франківськ: пп О.М. Голіней, 2016.- С.71-78.

